

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2024

Aineistohallinta ja henkilötietojen käsittely tutkijan taitona vastuullisessa tutkimuksessa: tapaustutkimus väitöskirjatutkijoiden kurssista

Katja Fält

Tampereen yliopisto

katja.falt@tuni.fi

<https://orcid.org/0000-0002-6172-5377>

Saila Huuskonen

Tampereen yliopisto

saila.huuskonen@tuni.fi

<https://orcid.org/0000-0002-2316-285X>

Asiasanat: kompetenssi, osaamisen kehittäminen, tietosuoja, tutkimusaineisto, tutkijakoulutus, verkko-opetus

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.148583>

Esityksessämme kuvaamme tapaustutkimuksena Tampereen yliopiston Tutkijakoulun opetusohjelmassa olevaa väitöskirjatutkijoille suunnattua kurssia, jonka painopiste on henkilötietoja sisältävissä tutkimusaineistoissa ja niiden hallinnassa. Tässä muodossa kurssi toteutetaan ensimmäistä kertaa syksyllä 2024. Vuosina 2021–2024 kurssin painopisteenä oli aineistohallinta kysely- ja haastattelututkimuksessa.

Aineistohallinta ja tietosuoja ovat keskeisiä tutkijataitoja, joiden hyvä osaaminen takaa vastuullisen ja eettisesti kestäväen tutkimuksen tekemisen. Näiden taitojen omaksuminen ja hyvä hallinta heti tutkijanuran alkuvaiheessa eli tohtoriopinnoissa on tärkeää. Tuore suositus tutkijakoulutuksen kehittämistä Suomessa nostaa kaikille väitöskirjatutkijoille yhteiseksi osaamisen perustaidoiksi muun muassa aineistohallinnan ja tutkimusetiikan (Unifi, 2024).

Tutkijan osaamisen ja taitojen kehittämiseksi on erilaisia osaamiskehikoita. Nämä keihot sisältävät myös runsaasti aineistohallintaan liittyviä osa-alueita (esimerkiksi ResearchComp, VITAE). Euroopan Komission (2022) verrattain tuore ResearchComp-osaamiskehikko listaa konkreettiseksi osaamisen osa-alueiksi muun muassa FAIR-periaatteet, aineiston tallentamisen, järjestämisen, aineiston uudelleenkäytön, sekä tutkimusaineistoihin liittyvien eettisten periaatteiden ja lainsäädännön osaamisen.

Tampereen yliopiston tutkimusosaamisen yleisissä periaatteissa nostetaan esille tutkijan oma vastuu osaamisestaan: ”...*jokaisen yliopiston tutkijan tulee varmistaa henkilökohdainen perustason osaaminen ainakin tutkimusetiikassa, tietosuojassa, datanhallinnassa ja tutkimusmenetelmien hallinnassa sekä avoimessa tieteessä*”. Nämä yleiset periaatteet tunnustavat myös organisaation velvollisuuden tarjota aihealueisiin liittyvää koulutusta, ohjausta ja tukea. (Tampereen yliopiston tiedeneuvosto, 2021.)

Tutkimuksissa on noussut esille tutkijoiden rajalliset aineistohallinnan taidot ja näin ollen myös aiheeseen liittyvän koulutuksen tärkeys (esimerkiksi Palsdottir, 2021). Rantasaaren (2021) mukaan väitöskirjatutkijoiden koulutustarpeet liittyivät erityisesti aineistohallinnan suunnitteluun (ml. aineistoon liittyvät oikeudet ja sopiminen) ja aineiston kuvailuun – molemmat taitoja, jotka edesauttavat aineiston jakamista ja uudelleenkäyttöä. Lakiin ja tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä näytetään kaipaavan erityisesti konkreettisia ja esimerkkejä tarjoavia ohjeita (Rantasaari, 2022).

Tietosuoja ja aineistojen elinkaari nivoutuvat yhteen, jolloin myös henkilötietojen lainmukainen käsittely on luontevinta ymmärtää osana vastuullisen ja eettisesti kestäväen aineistohallinnan prosesseja sekä aineistojen käsittelyn käytännön ratkaisuja. Henkilötiedot liitetään varsinkin ihmistieteelliseen tutkimukseen, mutta nykyään ihmiseen liittyvää tietoa kertyy hyvin monella eri alalla. Erityisesti aloilla, joissa ihminen ei perinteisesti ole ollut

tiedonkeruun ensisijainen kohde, voi olla haastavaa tunnistaa tutkimusasetelmia, joissa ker-
tyy henkilötietoja.

Tampereen yliopiston Tutkijakoulun hallinnoiman ja kirjaston järjestämän verkko-
kurssin keskeisenä tavoitteena on tarjota perusvalmiudet henkilötietojen käsittelystä osana
vastuullista tutkimusaineistojen hallintaa. Kurssille voivat osallistua kaikki väitöskirjaa teke-
vät tieteenalasta riippumatta. Laajemmin nämä taidot liittyvät tutkijan oman tutkimusosa-
amisen kehittämiseen. Kurssilla henkilötietojen käsittely liittyy jokaiseen aineistohallinnan
osa-alueeseen tutkimuksen käytännön tekemisen ja toteuttamisen kautta. Kurssilla käsiteltä-
vät osa-alueet ovat: eettiset periaatteet ja lainsäädäntö, henkilötietoja sisältävän aineiston
kerääminen, käsittely ja kuvailu, aineistojen turvallinen säilytys tutkimuksen aikana, aineis-
tojen anonymisointi sekä aineistojen avaaminen ja uudelleenkäyttö. Kurssilaiset tekevät
muun muassa harjoituksia, joissa miettivät näitä asioita oman väitöskirjansa näkökulmasta.

Henkilötietojen käsittelyn tärkeyden ymmärtäminen on olennaista jokaisella tutkija-
tasolla, mutta erityisen tärkeää tutkijanuran alkuvaiheessa, jolloin luodaan perusteita vas-
tuulliselle ja eettisesti kestäväälle tutkimustoiminnalle sekä tutkimusosaamisen kehitty-
miselle.

Lähteet

- European Commission. (2022). ResearchComp: The European Competence Framework for
Researchers. [https://research-and-innovation.ec.europa.eu/jobs-research/research-
comp-european-competence-framework-researchers_en](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/jobs-research/research-comp-european-competence-framework-researchers_en)
- Palsdottir, A. (2021). Data literacy and management of research data—a prerequisite for the
sharing of research data. *Aslib Journal of Information Management*, 73(2), 322–341.
<https://doi.org/10.1108/AJIM-04-2020-0110>
- Rantasaari, J. (2021). Doctoral Students' Educational Needs in Research Data Management:
Perceived Importance and Current Competencies. *International Journal of Digital Cu-
ration*, 16(1), 36–36. <https://doi.org/10.2218/ijdc.v16i1.684>
- Rantasaari, J. (2022). Multi-stakeholder research data management training as a tool to im-
prove the quality, integrity, reliability and reproducibility of research. *LIBER Quarterly:
The Journal of the Association of European Research Libraries*, 32(1), 1–54.
<https://doi.org/10.53377/lq.11726>

Tampereen yliopiston tiedeneuvosto. (2021). *Tutkimusosaaminen Tampereen yliopistossa. Yleisiä periaatteita*. Konsistorin 23.3.2021 hyväksymä [julkaisematon, saatavilla Tampereen yliopiston intranetissä].

Unifi. (2024). *Tutkijakoulutuksen tulevaisuuden suunta Suomessa: suositukset tutkijakoulun kehittämiseksi*. Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry. [https://unifi.fi/wp-content/uploads/2024/06/Unifi Tutkijakoulutus Suositukset 2024.pdf](https://unifi.fi/wp-content/uploads/2024/06/Unifi_Tutkijakoulutus_Suosituksset_2024.pdf)

Vitae. (2024). Researcher Development Framework. <https://www.vitae.ac.uk/researchers-professional-development/about-the-vitae-researcher-development-framework>